

TARİFE VE TARİFE DIŞI ENGELLER: ULUSLARARASI TİCARET UYGULAMALARI, AYIRT EDİCİ ÖZELLİKLER VE TÜRKİYE

Dr.Aytaç Gökmen
Çankaya Üniversitesi,
İİBF, Uluslararası Ticaret Bölümü,
Öğretim Üyesi.
agokmen@cankaya.edu.tr

-Özet-

İşletmelerin milli sınırları ötesinde yaptıkları mal, hizmet ya da fayda üretmeye ilişkin eylemler uluslararası ticaret ve yatırım olarak değerlendirilir. 21. yüzyıl itibarı ile artık hiçbir ülke tamı tamına ihtiyacı olan bütün mal ve hizmetleri imal edememektedir. Bu mal ve hizmetlerin tedariki açısından ise uluslararası ticaret faaliyetleri büyük önem arz etmektedir. Ancak, uluslararası ticaret, her ne kadar, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) uygulamaları ile serbestleşse de, yine de tarife ve tarife dışı olmak üzere bazı engellere konu olmaktadır. Bu çalışmanın amacı ise, tarife ve tarife dışı engelleri kuramsal temelde inceleyip, ulusal ve uluslararası kaynaklara dayanarak ve de ticari gerçekleştirmeleri de göz önüne alarak Türkiye açısından eleştirisini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarife, Engel, Ticaret, Türkiye.
Alan Tanımı: İşletmecilik / Uluslararası İşletmecilik

TARIFF AND NON-TARIFF BARRIERS: INTERNATIONAL TRADE APPLICATIONS, DIFFERENTIATING FACTORS AND TURKEY

-Abstarct-

The activities of businesses which are executed across the national borders in order to manufacture goods, services and to generate utility are called international trade and investment. None of the countries in the world is capable of manufacturing all the good and services they necessitate by the 21st century. That's why, for the global procurement of goods and services, international trade and development emerge as considerable issues. However, despite the fact that the World Trade Organization (WTO) takes various initiatives in order to liberate international trade, there still are numerous tariff and non-tariff barriers. Thus, the aim of this study is to review the tariff and non-tariff barriers concepts theoretically and also to make critics on these issues with taking Turkey into consideration comprehensively, also with comprising the commercial realizations on this issue.

Key Words: Tariff, Barrier, Trade, Turkey.

JEL Classification: F10, F13, F18, F23,

1.Giriş

21. yüzyıl küreselleşme, uluslararası ticaret ve yatırımların 50 yıl öncesine göre yoğun artış gösterdiği bir çağdır. Bugün, ister gelişmiş, ister gelişen olsun, hiçbir ülke ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri üretecek girdilerin tamamına sahip değildir. Bu nedenle, girdiler bütün ülkeler tarafından en kaliteli ucuz oldukları yerlerden tedarik edilip, üretim ve yatırıma yöneltilmektedirler. Ancak, ülkeler ve bölgeler arasında ticaret sınırsız ve tamamen serbest değildir. Bu çalışmanın amacı ise, uluslararası ticaret, tarife ve tarife dışı engelleri kuramsal olarak incelemek ve ardından bu konuları Türkiye ve Türk ticaret hacmi açısından değerlendirmektir.

2. Uluslararası Ticaret, Tarife ve Tarife Dışı Engeller

Uluslararası ticaret, malların, hizmetlerin ve sermayenin ülke sınırları ya da bölgeler arasında değişimini ifade eder. Bir çok ülkede ise, uluslararası ticaret uğraşları, o ülke Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nın (GSYH) önemli bir kısmını teşkil eder. Uluslararası ticaret binlerce yıldan beri insanlığın önemli bir uğraşısı olmasına rağmen, günümüz itibarı ile iktisadi, toplumsal, kültürel ve siyasi etkileri yoğun biçimde hissedilir hale gelmiştir. Ülkelerin sanayileşme hızının yükselmesi, küreselleşme ile birlikte bilgi, iletişim teknolojileri ve taşımacılığın hızla gelişmesi hem uluslararası ticaret işlemlerini kolaylaştırmakta, hem de önemli etkilerde bulunmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası ticaretin gelişmesi, küreselleşmeden ayrılamayacak bir süreç olarak devam etmektedir. Artık sınırların iyice azaldığı ve ülke iktisatlarının birleşmeye başladığı bir dünyada uluslararası ticaretin serbestçe gerçekleştirilemediği bir ortamda, ülkeler sınırlı üretim faktörleri ve gidiler ile ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalırlar (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 70-73; Hill, 2009: 6-8; Keegan, Gren, 2013: 50; Cullen, Parboteeah, 2010: 7-13; Johnson, Turner, 2006: 4-8; Stonehose ve diğerleri, 2004: 4-6; Ball ve diğerleri, 2004: 8-12; Wild ve diğerleri, 2003: 4-8, Daniels, Radebaugh, 2003: 6-8; Harrison ve diğerleri, 2000: 4-6; Kotabe, Helsen, 1998: 2-6).

Uluslararası ticaret, aslı itibarı ile yerel ticaret uğraşlarından çok farklı bir işlem değildir. Temel fark ise, uluslararası ticaretin daha maliyetli olması ve daha çok deneyim gerektirmesidir. Maliyetin artması ise genelde uluslararası ticaret uğraşları yerin getirirken karşılaşılan tarife ve tarife dışı engellerden kaynaklanır.

Uluslararası ticaretin, yerel uğraşılardan diğer bir farkı ise, ulusal sınırlar içinde emek akışkan olduğu halde, bunun yerine uluslararası ticarete mal, hizmetler ve diğer girdilerin akışkan olmasıdır (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 178-184; Hill, 2009: 538-540; Keegan, Gren, 2013: 248-250; Cullen, Parboteeah, 2010: 244-248; Taoka, Beeman, 1991: 353-355; Stonehose ve diğerleri, 2004: 41-46; Ball ve diğerleri, 2004: 58-64; Wild ve diğerleri, 2003: 138-144; Daniels, Radebaugh, 2003: 9-12; Harrison ve diğerleri, 2000: 6-8; Kotabe, Helsen, 1998: 6-14).

Bu akışkan olan mal, hizmet ve girdilerin önündeki en önemli engel tarife ve tarife dışı engellerdir. Tarife en yalın tanımı ile ürünün ülkeye girişi esnasında uygulanan vergidir. İthal edilen ürünlerin maliyetini artırır ve devletlere önemli gelirler sağlar. Tarife dışı engeller ise, uluslararası ticareti vergi haricinde kısıtlayan uygulamalardır. Bazı örnekleri ise, ithalat kotaları, teknik sınırlamalar, ambargo, dumping karşıtı önlemler, lisanslar, gümrük işlemlerinin aşırı bürokrasiye tabi olması, munzam gümrük vergisi, menşe kuralları ve yerel girdi kullanma mecburiyetleridir. Tarife dışı engellerin kullanılması, özellikle Dünya Ticaret Örgü (DTÖ) anlaşmaları ile tarifelerin önemli derecede indirilmesi ile hız kazanmıştır. Tarife dışı engeller sadece belirli iktisadi sebepler ile ithalatı kısıtlama amaçlı değildir. İktisadi sebepler yanında sağlık, emniyet, gıda güvenliği ve kaynakların tükenmemesi için tarife dışı engeller uygulanabilir (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 238-240; Keegan, Gren, 2013: 253-254; Hill, 2009: 206; Cullen, Parboteeah, 2010: 252; Johnson, Turner, 2006: 142-148; Stonehose ve diğerleri, 2004: 47; Ball ve diğerleri, 2004: 123).

2.1. Tarife ve Tarife Dışı Engellerin Uygulanma Nedenleri

Uluslararası ticaret işlemlerinde tarife ve tarife dışı engelleri uygulamamanın çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan ilki ürünlerin ucuz ithalatını kısıtlamak için ülke içindeki istihdam olanaklarını ve sanayi dallarını korumaktır. Rekabet yeteneği yüksek ve ucuz ürünlerin ithalatı, ülke içinde yerli rekabeti arttırarak, yerli sanayi dallarını dışlama etkisi bakımından tehdit edebilir. Oluşabilecek olası yoğun rekabete dayanamayan yerel işletmeler maliyetleri kısmak için üretim hacminin azaltılması ve işçi çıkartma yoluna başvurabilir. Bu durumda doğal olarak yerli sanayi dalları ve iktisada zarar verir. Uluslararası ticarete çeşitli engeller koymanın diğer bir nedeni de tüketicileri korumaktır. Eğer bir ülke, belirli ülkeler ya da bölgelerden ithal edilen ürünlerin kamu çıkarları açısından zararlı olabileceğini düşünüyorsa, ithalat vergisini arttırarak söz konusu ürünün ticaretine müdahalede bulunabilir (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 240-241;

Keegan, Gren, 2013: 254-256; Hill, 2009: 212-214; Taoka, Beeman, 1991: 170-175; Johnson, Turner, 2006: 146-150; Wild ve diğerleri, 2003: 166-168; Daniels, Radebaugh, 2003: 209-210).

Emeklemekte olan sanayi dallarını korumak amaçlı tarife ve tarife dışı engeller koymak ise başka bir ticaret savunma aracıdır. Geçmişte bu işlem ithal ikamesi politikası ile uygulanıyordu. Bugün ise devletler emeklemekte ve zayıf olan sanayi dallarını korumak için ithal ürünlere maliyetleri arttıran gümrük vergileri uygulayabilmektedirler. Ayrıca, yerel işletmelere vergi indirimi, vergilerin ertelenmesi, vergi iadesi, ucuz kredi ve aynı biçimlerde devlet desteği sağlanması da mümkündür. Böylece, yerel sanayi dallarında faal olan yerel işletmeler, yabancı işletmeler karşısında rekabet gücünü koruyabilmekte, üretim ve istihdam hacmini arttırabilmektedir. Ancak, bu politikanın ne kadar sağlıklı olduğu ise tartışmalıdır. Birincisi, emeklemekte olan sanayi dallarının sübvansiyonu devletin omzunda ek bir giderdir. Eğer sübvansiyon edilen sanayi dalı yeterli gelişme göstermezse sonuç boşa harcanılan kaynaklar olur. İkincisi ve daha önemlisi ise emekleyen sanayi dallarının sübvansiyonu ve ithalatın ikame edilmesi düşük kaliteli ürünlerin imal edilmesine ve iktisadi gelişimin istenilen düzeyde gerçekleşmemesine neden olur (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 241-242; Keegan, Gren, 2013: 254-256; Hill, 2009: 217-218; Taoka, Beeman, 1991: 170-175; Johnson, Turner, 2006: 146-150; Wild ve diğerleri, 2003: 169-170).

Milli çıkarların korunması ve milli güvenlik ise diğer bir ticari engel uygulanması nedenidir. Bu tarz bir uygulama, bir ülke için eşitli sanayi dalları milli öncelik olarak geldiğinde uygulanır. Ticari kısıtlamaların uygulandığı sanayi dallarına örnek vermek gerekirse, savunma sanayi öncelik alır. Savunma sanayi ile birlikte, iletişim, bankacılık, finans, ulaştırma ve madencilik milli çıkarları ilgilendiren diğer önemli alanlardır (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 241; Taoka, Beeman, 1991: 170-175; Wild ve diğerleri, 2003: 166-168).

Tarife ve tarife dışı engellerin uygulanmasının diğer bir nedeni ise misilleme yapmak ve bazen de zararlı karşılık verme niyetidir. Eğer bir ülke diğer bir ülkeye ihrac ettiği ürünleri kendi üreticisini korumak için aşırı derecede sübvansiyon eder ve bu ihracat yapılan ülke tarafından anlaşılırsa, ithalatçı ülke karşılık vermek ister. Bu anlamda, ithalatçı ülke telafi edici vergiler uygulayabileceği gibi, ihracatçı ülkeye satılan ürünleri kendisi de sübvansiyon ederek karşılık verebilir (Hill, 2009: 214; Wild ve diğerleri, 2003: 166-168).

2.2. Tarife Dışı Engellerin Türleri

Tarife dışı engellerin birçok türü vardır. Bu anlamda, tarife dışı engeller ticaret üzerinde kesin engellemeler, bürokrasi ve uzun gümrük işlemleri, teknik sınırlamalar, standartlar, ithalat üstünde ekstra maliyet arttırıcı önlemler ve her ülkeye göre değişen sınıflamalarda farklılaşabilir.

Ticaret önünde tarife dışı engel olarak ifade edilebilecek ilk uygulama ithalat ve ihracat lisanslarıdır. Nerdeyse dünyanın tamamında kabul gören bir uygulamadır. Uygulanan lisanslama sistemi, ithalat ve ihracatı yapılacak ürünlerin lisansa konu olan ve hükümet tarafından resmi olarak belirlenen listede yer almasıdır. Ürünlerin lisansa tabi olması birçok biçimsel usulü içerir. Uygulaması en genel olan lisanslar hükümetçe belirlenen resmi liste dahilindeki ürünlerin, belirli bir süre dahilinde hiçbir sınırlamaya muhatap olmadan ithalat ve ihracatının yapılabilmesidir. Ya da, belirli özel bir ürünün, belirli bir süre içinde bir defa ithalat veya ihracatı da bu konuya dahildir. İthalat ve ihracat lisanslamasının amacı ticareti yapılan ürünleri açık bir sınıflamaya tutmak, ülkeye ithal ve ihraç edilen ürünleri denetim altına almak ve de belirli ithalatçı ve ihracatçılara imtiyaz sağlamaktır (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 244-245; Johnson, Turner, 2006: 185-188; Ball ve diğerleri, 2004: 125-126)¹.

Belirli ürünlerin ithalat ve ihracatına ilişkin lisanslama faaliyeti ile yakından ilgili olan diğer bir tarife dışı engel ise adı geçen listede yer alan ürünlere kota uygulamasıdır. Kota ithalatı ya da ihracatı yapılacak belirli bir ürüne, belirli bir süre boyunca uygulanan miktar ya da değer kısıtlamasıdır. Kotalar seneliktir, belirli ülkelere veya dönemsel olarak uygulanabilir. İthalatı veya ihracatı yapılan ürünlere uygulanan miktar kısıtlamasına dayalı kotalar da hükümetin resmi denetimi sıkı biçimde uygulanır. Lisans ya da kota ile bağımsız işletmelerin bir pazara girmesi veya ticaret yapılabilecek ülkelerin sayıları kısıtlanır. Kota uygulamaları dünya ülkelerinin çok büyük bir miktarı tarafından uygulanan ve ülkelerin ekonomileri ve sanayilerini korumalarına ve denetlemelerine yardımcı olan çok önemli bir uygulamadır. Kota uygulamasının en önemli sonucu ise bu ticari engelin uygulanması ile ürünlerin maliyetlerinin artması ve çeşidin azalmasıdır. Ayrıca, kota önleminin sanayi dallarında girdilere uygulanması ile sanayi üretimi de bu süreçten artan masraflar nedeni ile olumsuz

¹ www.wto.org _ non-tariff barriers.

olarak etkilenebilecektir (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 245; Hill, 2009: 2008-2009; Keegan, Gren, 2013: 256; Cullen, Parboteeah, 2010: 65; Taoka, Beeman, 1991: 181-183; Johnson, Turner, 2006: 185-188; Stonehose ve diğerleri, 2004: 47-48; Ball ve diğerleri, 2004: 123-125; Wild ve diğerleri, 2003: 178-180; Daniels, Radebaugh, 2003: 212-214)².

Tarife dışı engellerden bir diğeri ise, kota benzeri olan, gönüllü ihracat kısıtlamasıdır. Burada amaç, ithalatçı ülkenin belirli bir nedensellik ve gereksinimler çerçevesinde ihracat yapmak isteyen işletmeleri engellemesidir. Bu işlem belirli bir miktar sınırlaması olarak yapılabileceği gibi, gümrük merkezlerinde ithal ürünlerin maliyetini arttırıcı tedbirler almak gibi de olabilir; çünkü, bunu yapmanın en önemli nedeni, ihracatçı işletmenin çok önemli maliyet üstünlükleri olması veya ürünü konuk ülkede piyasa dengesini kendi lehine bozmak için maliyetin eşit ya da daha düşük fiyatlara satılabilmesi olabilir. Kota ya da gönüllü olarak uygulanan ihracat kısıtlamaları sadece yerel sanayi dallarını, üretim ve istihdam olanakları korumak ve iyileştirmek için değil, farklı nedenlerle de uygulanabilir. Örneğin, bir ülkenin gelecekte müzakere edebileceği olası yeni ekonomik ve ticari anlaşmalar için elinde koz bulundurması sebebi ile bu tür uygulamalar yapması olasıdır. Ayrıca but tarz uygulamalar ile hem yerel üreticinin rekabet gücü korunur, hem de yerel kaynakların çabuk tükenmesi engellenmiş olur (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 245-246; Hil, 2009: 210; Keegan, Gren, 2013: 256; Taoka, Beeman, 1991: 181-183; Johnson, Turner, 2006: 185-188).

Menşe ülke uygulaması bu kapsamda göz önüne alınabilecek diğer bir önlemdir. Menşe ülke ölçütü ürünün hangi ülkede yapıldığını tespit etmek için kullanılır. Menşe ülke uygulaması hem belirli ülkeler arasında özellikle politik amaçlı sınıflama yapılması, hem de istatistiksel açıdan ülkeler veya bölgeler anlamında ticari rakamların sağlıklı tutulabilmesini sağlar. Menşe ülke uygulaması ürünün imal edildiği yerin açık seçik olarak belirlenmesini sağlar. Bu anlamda, uluslararası ticareti kısıtlayan ya da tahrip edebilen işlemler engellenebilir. Amaç, her ülkenin olabildiğince DTÖ uygulamaları kapsamında çağdaş ve eşit standartlara dayalı, tutarlı, şeffaf, yeknesak ve tarafsız uygulamalar yapmasıdır (Cullen, Parboteeah, 2010: 72-74)³.

² www.wto.org _ non-tariff barriers.

³ www.wto.org _ non-tariff barriers.

Teknik standartlar ve sınırlamalar ise diğer önemli engellerdir. Ancak, ülkeden ülkeye değişir. Teknik standartlar ve sınırlamaların ülkeden ülkeye değişmesi uluslararası ticaret ile uğraşan işletmeleri zor durumda bırakır; çünkü, çeşitli teknik standartlar ve sertifikalar talep edilmesi, hem tasarım ve üretimi zorlaştırır, hem de maliyetlerin artmasına neden olur. Bir anlamda, vergi koymak yerine, teknik standartlar ve alınması gereken sertifika zorunlulukları getirmek korumacılık için iyi bir neden teşkil eder. Ancak, teknik standartlar koyulması milli güvenlik, çevrenin korunması, zararlı olabilecek ürünlerin piyasadan uzak tutulması ve kamu sağlığı gibi nedenlerle yerinde bir uygulamadır. Burada asıl amaç, ithal edilen ürünlere çeşitli ölçütler uygulanarak ürünün tüketici açısından güvenli ve kaliteli olmasını sağlamaktır. Ürünlerin kamu çıkarları açısından güvenli ve kaliteli olması ise ithal mal ve hizmetlere belirli testlerin uygulanması ve bu testleri geçemeyen mal ve hizmetlerin piyasadan uzak tutulması ile mümkündür (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 246; Taoka, Beeman, 1991: 185-186; Stonehose ve diğerleri, 2004: 114-115; Ball ve diğerleri, 2004: 16-127)⁴.

Tarife dışı engeller arasında diğer önemli bir tanesi ise, ispat etmesi en zor ve uygulaması en kolay olanlardan biri olan yönetsel ve bürokratik engellerdir. Bu tarz engeller ithal ürünlerin gümrük işlemlerinin uzamasına ve ürünlerin gereğinden fazla depolarda beklemesine neden olur. Bu nedenle, ürün maliyetleri de olması gerekenin üstüne çıkar (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 246; Hill, 2009: 211; Ball ve diğerleri, 2004: 127; Wild ve diğerleri, 2003: 18181).

Tarife ya da tarife dışı engellerin uygulanmasının pek çok etkisi vardır. Bu etki hem ithalat yapılan, hem de ithalatı yapan ülke açısından farklıdır. İlk olarak, tarife ithalatçı ülke açısından vergi gelirlerini arttıracığı için ülke refahına katkıda bulunur. Bununla beraber, maliyetler yapay olarak arttırıldığı için yerel sanayi dalları rekabetten korunmuş olur. Ancak, diğer bir açıdan bakılırsa, önemli girdi maliyetlerinde ortaya çıkabilecek artışlar, yerel işletmelerin üretim masraflarına ek maliyetler olarak yansır. Bu ek maliyetler tüketici talebini de ilk zamanlarda azaltacak, fakat arz ve talep bir süre sonra yeniden dengeye gelecektir. Ancak, tarife ve tarife dışı engellerin çok iyi hesaplar yapmadan uygulandığı durumlarda, istenilmeyen ve ortaya çıkması muhtemel diğer önemli bir sonuç ise rekabetin azalması sonucu kalitenin de düşmesi olur (Çavuşgil ve diğerleri, 2012: 249-252;

⁴ www.wto.org _ non-tariff barriers.

Hill, 2009: 218-220; Taoka, Beeman, 1991: 187-189; Johnson, Turner, 2006: 188-193; Wild ve diğerleri, 2003: 166-168).

3. Korumacılık Politikaları ve Türkiye

Tarife ve tarife dışı engellere değindikten sonra Türkiye açısından Ticaret Politikası Savunma Araçları (TPSA) nedir ve nasıl uygulanmaktadır konusuna değinmekte yarar vardır. TPSA, DTÖ kararları ve uygulamaları ile uyumlu olarak tasarlanan ve yine Türk yasaları ile uyumlu olarak uygulanan savunma araçlarıdır. TPSA ithal edilen benzer ve rakip ürünler nedeni ile yerli imalatçının ciddi zarar görmesi ya da ciddi zarar görmesi olasılığı olduğu zamanlarda uygulanır. Bu TPSA, yerli üretici, sanayi dalları veya emekleyen sanayi dallarını korumayı amaçlayan önlemler, dumping karşıtı önlemler ve sübvansiyon karşıtı önlemleri içerir. TPSA birçok mevzuat ve hükümlere tabidir. Güncel olarak yasalar ve mevzuat kapsamında kullanılan ve uygulanan TPSA'nı sayarsak: İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun, İthalatta Koruma Önlemleri Hakkında Mevzuat, İthalatta Kota ve Tarife Kontenjanı İdaresi Hakkında Mevzuat, İthalatta Gözetim Uygulanması Hakkında Mevzuat, Belirli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında Mevzuat, İkili Anlaşmalar ve Protokoller veya Diğer Düzenlemeler Kapsamı Dışında, Belirli Ülkeler Menşeli Tekstil Ürünleri İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemleri Hakkında Mevzuat, Türkiye'nin Ticari Haklarının Korunması Hakkında Mevzuat ve Çin Halk Cumhuriyeti Menşeli Malların İthalatında Korunma Önlemleri Hakkında Mevzuat⁵.

Yukarıda ifade edilen mevzuat gereği, TPSA ayıltılı olduğu ve çağdaş standartlar çerçevesinde Türk ticareti, ekonomisi, üretici ve tüketiciyi korumayı amaçladığını söyleyebiliriz. Ek olarak, serbest ticaret ve girişimciliği temel ekonomik taşlar olarak benimsemiş Türkiye Cumhuriyeti'nin bu koruma önlemlerinin uygulanabilmesi için bir ürünün benzer ya da aynı çeşit rakip ürünler

Tablo 1. Yürürlükte Bulunan Bazı Koruma Önlemleri

No	Madde İsmi	Menşe Ülke	Önlem	Bitiş Tarihi
1	Gözlük çerçevesi	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	04.03.2014
2	Seyahat çantaları ve benzerleri	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	07.04.2014

⁵ www.ekonomi.gov.tr; www.tpsa.gov.tr.

3	Cam eşya	İran	Ek mali yükümlülük	13.06.2014
4	Bazı elektrikli cihazlar	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	31.10.2013
5	Naylon iplik	İran	Ek mali yükümlülük	09.08.2015
6	Ayakkabılar	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	09.08.2014
7	Motosiklet	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	14.08.2015
8	Bazı tekstil ve konfeksiyon ürünleri	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	07.11.2014

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr (Koruma Önlemleri Dairesi); www.tpsa.gov.tr.

imal eden üreticiler üzerinde ciddi zararlar veren veya ciddi zararlar verebilecek hacim ve miktarlarda ithal edilmesi ve haksız rekabetin oluşmaya başlaması halinde uygulanabilir. Uygulamalar sınırlı ve geçici olmak ve zararı ortadan kaldırmak üzere uygulanabilir. Yoksa serbest ve adil ticareti önleyici uygulamalarda bulunulmaz. Sınırlamalar ise daha çok gümrük vergilerinin oranını artırılması veya miktar sınırlamaları ile gerçekleştirilir. Eski durumuna sağlıklı bir biçimde geri dönülmesi ve serbest rekabet ortamının yeniden sağlanması ise bu tarz uygulama ve önlemlerin de ortadan kalkacağı açıktır⁶.

İthalat ve ihracatta uyulması gereken ölçütler resmi kurumlar tarafından çıkartılan standartlar tarafından belirlenir. Bu anlamda standart, resmi bir kurum tarafından belirlenen, yaygın olarak tekrar uygulanan, rehber özelliği taşıyan resmi metinlerdir. Buna çok benzeyen teknik özellikler ise standartları somut hale getiren ve uyulması kesinlikle mecburi olan ölçütlerdir. Devletlerin bu tarz önlemleri almalarının nedeni ise piyasada dolaşacak ve sürekli olarak el değiştirebilecek ürünlerin kamu sağlığı, can güvenliği, çevre, diğer canlılar ve tüketiciler açısından zarar verme olasılığını ortadan kaldırmaktır. İthal edilen ürünlerin tüketici ve çevreye olası zararını önlemek için, Ekonomi Bakanlığı, gerekli kurumlar ile çalışarak resmi düzenlemeleri yapar. Bu anlamda, standart ve teknik düzenlemelerin yapılması sadece ithalat açısından değerlendirilmemeli, ayrıca ihracatı yapılacak ürünlerinde gerekli standartlar ve teknik düzenlemelere

⁶ www.ekonomi.gov.tr; www.tpsa.gov.tr.

uyulması, yurt dışına açılırken yerli işletmelerinin olası sorunlar ile karşılaşmalarının önün geçilmesini sağlar⁷.

Koruma politikası araçları içinde ithalat denetimleri önemlidir. Kamu sağlığı ve çıkarı açısından özellikle tarım ürünlerinin ithalatında yapılan denetimler etkindir. Tarım Ürünlerine Dair Dış Ticarete Standardizasyon Tebliği kapsamında, ithal edilen tarım ürünlerinin denetimi sağlık ve güvenlik açısından ayrıntılı olarak yapılır. Ayrıca, sanayi ürünlerinin ithalatı ve bu ürünlerin kalite ve güvenilirliğinin sağlanması için, ithal edilen ürünlerin Türk Standartları Enstitüsü (TSE) koşullarına uyması mecburidir. Bunlara ek olarak sağlık sektöründe yerine getirilecek ithalat tedbirleri Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği koşullar ve özel izinlere, çevrenin korunmasını ve zarar görmesini engelleyici önlemler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın uygulama ve standartlarına tabidir. Bunlarla birlikte tütün ve alkol ürünleri ilgili üst kurul tarafından belirlenen standartlara tabidir. Burada sayılan denetimlerin yapılması için eşgüdümlü çalışmalar sonucunda her konu için ayrı bir tebliğ çıkartılmış ve işlemler bu tebliğler doğrultusunda ve Ekonomi Bakanlığı yerine getirilmektedir⁸.

4.Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti Doğu ile Batı'nın ve Kuzey ile Güney'in kesiştiği bir coğrafyada, Asya ve Avrupa'nın eşiğinde, birçok bölgeye komşu olduğu bir konumdadır. Avrupa, Balkanlar, Karadeniz, Kafkasya, Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika kıtalarına komşu olması ve yakınlığı ise pek çok ülke ile farklı ticari ilişkiler kurmasını sağlar. Uygulanan ticaret koruma önlemleri ise serbest ticareti engellemek için değil, sadece çağdaş uygulamalar ile belirli standartlar ve teknik ölçütleri sağlamaktır. Ancak, yapılan çağdaş uygulamalar ve serbest ticaretin teşvik edilmesi sonucu Türkiye Cumhuriyeti'nin ticari gücünün iyi olduğunu ve geleceğinin ümit vaat eder olduğunu söylemek güçtür.

Tablo 2. Bazı Ekonomik Veriler (2005-2013, milyar ABD \$)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ⁹
İhracat	73.5	85.5	107.2	132.0	102.2	113.9	135	152.4	37.1
İthalat	-116.8	-139.6	-170.0	-201.8	-140.9	-185.5	-240	-236.5	-58.8

⁷ www.ekonomi.gov.tr; www.tpsa.gov.tr.

⁸ www.ekonomi.gov.tr; www.tpsa.gov.tr.

⁹ Veriler Mayıs 2013 itibarı ile geçerlidir.

Dış Ticaret Açığı	-42.3	-54.0	-62.8	-69.8	-38.7	-71.6	-105	-84.1	-21.7
İç Borç	-22.6	-32.2	-38.0	-41.4	-13.9	-48.6	-77.1	-48.9	-244.1
Dış Borç	182	175	195	211	219	235	232	208	-210
Cari Açık	-22.6	-32.2	-38.0	-41.4	-13.9	-48.6	-77.1	-48.9	-15.9

Kaynak: TÜİK, TCMB, Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bankalığı.

Tablo 2'nin incelenmesinden anlaşılacağı üzere uzun senelerden beri ihracat hiçbir zaman ithalat hacmine yetişememiş, her zaman için ithalat ihracatı

Tablo 3. Geniş Ekonomik Grupların Sınıflanmasına Göre İthalat (2005-2013, milyar ABD \$)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ¹⁰
Yatırım Malları	20.363	23.316	27.054	28.021	21.463	28.818	37.271	33.925	17.9
Ara Malları	81.868	99.555	123.640	151.747	99.510	131.445	173.140	174.930	92.8
Tüketim Malları	13.975	16.102	18.694	21.489	19.290	24.735	29.692	26.699	14.6

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

geçmiştir. Üyesi olduğumuz, DTÖ karar ve uygulamalar çerçevesinde de daha önce belirttiğimiz durumlar haricinde serbest ticarete bir kısıtlama getirmek veya koruma önlemleri almak mümkün değildir. Ancak, yine Tablo 2'de görülebileceği gibi, dış ticaret açığını eğer ülkenin kendi finanse edecek kaynağı yoksa, bu açık yurt dışından kaynaklar ile finanse edilmek zorundadır. Bunun sonucunda da görüleceği üzere hem cari açık, hem de iç ve dış borcun açıkları kapatmak için artması doğal olur. Bunun diğer bir konu olarak, geniş ekonomik gruplara göre ithalat sınıflaması ile açıklayabiliriz. Tablo 3 incelendiği zaman yapılan ithalatın çok önemli bir kısmının ara malı ve yatırım malı ithalatından kaynaklandığı görülebilir. Türkiye serbest ticaret politikalarını ilke edinmiş bir ülke olarak, standartlar ve teknik ölçütler dışında serbest ticaretin önüne herhangi bir koruma önlemi getirmemektedir. Ancak, sanayi dalları ve imalat birimlerinde bu kadar ihtiyaç duyulan ara malları ve sermaye mallarının ithalat hacminin yüksek bir miktarını oluşturması, Türkiye'nin üretim faktörlerini geniş çapta ithal ettiğini gösterir. Fakat serbest ticareti hem farklı koruma önlemleri almadan destekleyip, hem de bu kadar üretim faktörü ithal edince makro ekonomik olarak Tablo 2'de görüldüğü gibi önemli açıklar verip, yapısal ekonomik sorunlar yaşanması

¹⁰ Veriler Mayıs 2013 itibarı ile geçerlidir.

doğaldır. Şimdi yapılması gereken ise, olabildiğince yerli üreticinin desteklenmesi ve yerli sanayi dallarının kalkınması ile topyekûn ekonomik ve ülke kalınması ve gelişilmesinin sağlanmasıdır. Ancak, yerli üreticiler ve sanayi dalları devlet tarafından çeşitli destekler verilerek makro ve mikro ekonomik yapısal sorunların aşılması olasıdır.

5. Kaynakça

- Ball, D.A., McCulloch Jr., W.H., Franz, P.L., Geringer, J.M., Minor, M.S., **International Business, The Challenge of Global Competition**. McGraw Hill, Boston, USA, 2004.
- Cullen, J.B.; Parboteeah, K.P. **International Business, Strategy and the Multinational Company**. Taylor & Francis, New York, USA, 2010.
- Çavuşgil, T., Knight, G., Riesenberger, J.R. **International Business**. Pearson, Boston, USA, 2012.
- Daniels, J.D., Radebaugh, L.H. **International Business, Environments and Operations**. Prentice Hall, New Jersey, 2001.
- Harrison, A.L., Dalkıran, E., Eley, E. **International Business, Global Competition from a European Perspective**. Oxford University Press, New York, USA, 2000.
- Hill, C. **International Business, Competing in the Global Market Place**. McGraw Hill, Boston, USA, 2009.
- Johnson, D., Turner, C. **International Business, Themes and Issues in the Modern Global Economy**. Taylor & Francis, New York, USA, 2006
- Keegan, W., Gren, M.C. **Global Marketing**. Pearson, Boston, USA, 2013.
- Kotabe, M., Helsen, K. **Global Marketing Management**. John Wiley & Sons Inc., New York, USA, 1998.
- Stonehouse, G., Campbell, D., Hamill, J., Purdie, T. **Global and Transnational Business: Strategy and Management**. John Wiley & Sons Ltd., West Sussex, England, 2004.
- Taoka, G.M., Beeman, D.R. **International Business, Environments, Institutions ad Operations**. Harper Collins Publishers, Boston, USA, 1991.
- Wild, J.J., Wild, K.N., Han, J.C.Y. **International Business**. Prentice Hall. New Jersey, USA, 2003.
- www.wto.org _ Dünya Ticaret Örgütü web sayfası _ non-tariff barriers (son giriş 30.08.2013).
- www.ekonomi.gov.tr _ T.C. Ekonomi Bakanlığı web sayfası (son giriş 30.08.2013).

www.tpsa.gov.tr _ Ticaret Politikası Savunma Araçları – Ekonomi Bakanlığı web sayfası (son giriş 30.08.2013).

www.tuik.gov.tr _ Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanı (son giriş 30.08.2013).

www.tcmb.gov.tr _ T.C. Merkez Bankası veri tabanı (son giriş 30.08.2013).

www.dpt.gov.tr _ T.C. Kalkınma Bakanlığı veri tabanı (son giriş 30.08.2013).